

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

KATEDRA SLAVISTIKY – SEKCE POLONISTIKY

**POLSKÝ FEMINISMUS PO ROCE 1830
(POLISH FEMINISM AFTER THE YEAR 1830)**

**MARTINA KOUBKOVÁ
(ČESKÁ A POLSKÁ FILOLOGIE)**

**BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE
VEDOUCÍ PRÁCE: Dr. MICHAŁ HANCZAKOWSKI**

OLOMOUC 2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechnu použitou literaturu.

V Náchodě 29.6.2009

Podpis _____

Děkuji Dr. Michału Hanczakowskiému za konzultace, rady a podnětné připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytl.

*Ženu statečnou kdo nalezne?
Je daleko cennější než perly.
Srdce jejího muže na ni spoléhá
a nepostrádá kořist.
Prokazuje mu jen dobro a žádné zlo
po celý svůj život.
Stará se o vlnu a len,
pracuje s chutí vlastníma rukama.
Podobna obchodním lodím
zdaleka přiváží svůj chléb.
Ještě za noci vstává
dát potravu svému domu
a příkazy služkám.
Vyhlédne si pole a získá je,
z ovoce svých rukou vysází vinici.
Bedra si opáše silou
a posílí své paže.
Okusí, jak je dobré její podnikání.
Její svítilna nehasne ani v noci.
Vztahuje ruce po přeslenu,
svými prsty se chápe vřetena.
Dlaň má otevřenou pro utištěného
a ruce vztahuje k ubožáku.
Nebojí se o svůj dům, když sněží,
celý její dům je oblečen do dvojího šatu.
Zhotovuje si přikrývky.
Z jemného plátna a šarlatu je její oděv ...
Zhotovuje plátno na prodej
a pásy dodává kupci.
Síla a důstojnost je jejím šatem,
s úsměvem hledí vstříc příštím dnům.
Její ústa promlouvají moudře,
na jazyku mívá vlídné naučení.
Pozorně sleduje chod domu*

*a chleba lenosti nejí ...
Dejte jí z ovoce jejích rukou,
ať jí chválí v branách její činy!*

Přísluví 31, 10-13

***„Feminismus je hledání a řešení.
Sympatické je na něm, že krok za krokem přináší změnu.
Ženy jsou v drtivé většině praktické a neuspokojuje je teorie,
jejíž praktické důsledky přijdou za sto let.“¹ Marie HAIŠOVÁ***

---

¹ CHŘIBKOVÁ, Marie, CHUCHMA, Josef, KLIMENTOVÁ, Eva: *Nové čtení světa. I./ Feminismus devadesátých let českýma očima*, vydala Marie Chřibková, Praha: 1999, s.11.

OBSAH

Úvod	8
1. Ženy a literatura	10
2. Genderové stereotypy v jazyce	12
3. Nic jim nechybí a přece bejsou	14
4. Co je to feminismus	15
5. Žena – spisovatelka v literatuře polské	19
6. Feminismus ve světě a polské tradice	23
7. Situace v Polsku po roce 1830	30
8. Druhá polovina 19.století v Polsku	43
9. Niziny Elizy Orzeszkowe	47
10. Anketa sedmi oslovených – kdo jsou feministky a co je jejich cílem?	49
11. Závěr	51
12. Anotace	53
13. Literatura	56

ÚVOD

Žena a muž jsou již od prvopočátku rozdílné lidské bytosti, ale přesto stejné; spojuje je jejich lidství. „Je člověk maskulinum nebo femininum? Ani jedno, ani druhé. Lidská bytost jako půda zjevování je výrazem komplementarity obou pohlaví.“²

Zatímco žena je vymezena v rámci přírody, muže pokládáme za tvůrce kultury a jeho symbol, který v sobě má. Jak maskulinum, tak femininum jsou determinováni biologicky, tato „určitost“ je dána zejména u ženského pohlaví, čímž ho svazuje, neboť tato „danost“ ženy lokalizuje do stísněného prostoru sociálních rolí a vztahů. Žena se v tomto případě stává otrokyní svého těla, vlastního těla v koloběhu reprodukce a zachování dalších a dalších generací; tato její pozice je přijímána jako univerzálním stanoviskem ve světě mužů a žen.

Muž se snaží přírodu spoutat a přizpůsobit ji svým potřebám, příroda je tak pojmána jako podřazená kultuře vytvořené mužem a ženě jako představitelce přírody je tak automaticky přisouzena druhořadá role. Žena se podle Simone de Beauvoir stává „tou Druhou“³

Z vědomí této utlačované pozice vzniká potřeba změny, která vrcholí společenským hnutím feministek v angloamerickém světě. Filozofický slovník definuje feminismus takto: „Feminismus je termín označující skupinu názorových proudů usilujících o zvýšení podílu ženy na tvorbě orientujících obrazů skutečnosti, jejich zrovnoprávnění s převládajícími patriarchálními interpretacemi světa, společnosti a individua, a o vyrovnání vlivu žen ve veřejném životě.“⁴

Z hlediska feministické kritiky podle Elaine Showalterové proběhly celkem tři fáze, které označuje jako femininní,

---

²PEŠKOVÁ, Jaroslava: *Proč právě žena?* In: Sborník z mezinárodní konference ŽENA – JAZYK – LITERATURA, Katedra bohemistiky Pedagogické fakulty UJEP v Ústí nad Labem: 1997, s.6.

³BEAUVOIR, Simone de: *Druhé pohlaví*. Orbis, Praha: 1966, s. 68.

⁴BLECHA, Ivan aj.: *Filosofický slovník*. Nakladatelství Olomouc: 1998, s. 119.

feministickou a ženskou⁵, přičemž poslední jmenovaná je již oproštěna od svazující viktimizace žen a tato etapa zasahuje do současnosti.

Základní problém tkví v tom, že ženy v minulosti nebyly přizvány k dialogu o tomto světě a ani dnes se jim této výsady v některých méně pokrokových zemích nedostává. Je třeba si uvědomit, že muž i žena jsou identičtí ve svém lidství. „Pohlaví nebo jedinečnost zdaleka není základním bytostným určením lidství.”⁶ Žena nepředstavuje pro muže konkurenta, protože uvažovat v pojmech soutěže a soupeření by bylo lpěním na stávající společenské situaci bez možnosti změny. Naopak, oba elementy jsou stvořeny ke kooperaci, neboť se vzájemně doplňují a podmiňují; tato odlišnost není záminkou pro nadvládu jednoho pohlaví nad druhým, ale je výhodné z této jinakosti těžit.

---

⁵ SHOWALTER, Elaine: *Pokus o feministickou poetiku*. In: *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*, ed. Libora Oates-Indruchová, Slon, Praha: 1998, s. 228.

⁶ PEŠKOVÁ, Jaroslava: cit. d., s. 6.

ŽENY A LITERATURA

Po staletí se umění evropské a americké kultury dělilo na díla vytvořená muži a díla inspirovaná ženami. Literární díla nebyla v tomto směru výjimkou. Ženy se sice v literatuře vyskytovaly, ovšem pouze mizivé procento z nich jako autorky. Většina žen v literatuře byla románovými postavami v dílech spisovatelů, kteří zobrazovali ženy podle stereotypních představ společnosti, v níž žili a tvořili.

Příčinou absence literárních děl vytvořených ženami byl jednak ztížený přístup ke vzdělání, jednak lpění na tradičním rozdělení mužských a ženských rolí, které ženám tvůrčí činnost znesnadňovaly. Britská spisovatelka Virginia Woolfová vysvětluje, že ženy k psaní potřebují „peníze a vlastní pokoj“⁷. Co by se stalo, kdyby měl Shakespeare stejně talentovanou sestru? Woolfová si představuje, že by se místo studia musela starat o domácnost, její talent by jí sice donutil napsat pár stránek, ty by však před svým okolím musela skrývat, před dohodnutým manželstvím by utekla do Londýna, kde by se marně snažila proniknout do divadelního světa, až by nakonec spáchala sebevraždu.

Na přelomu 19. a 20. století, kdy ženy začaly bojovat za volební právo, sdružovat se v ženských spolcích a pomalu se jim otevíral svět vzdělání, se začala měnit i situace v literatuře. Spisovatele přibývalo a mužské zobrazení světa bylo konfrontováno s ženským pohledem.

Přestože od té doby počet spisovatelek stoupá a roste, jejich zastoupení v literárních antologiích, učebnicích či mezi držiteli literárních ocenění tomuto růstu neodpovídá. Někteří literární kritici vysvětlují toto nepoměrné zastoupení tím, že tvorba žen nedosahuje takové úrovně jako díla mužů. Ovšem to, co považujeme za kvalitní literaturu, určuje tzv. literární kánon, což je pomyslný soubor mistrovských děl, jenž vytvořili literární kritici podle dobových představ o tom, jak má kvalitní literatura vypadat. Literární kánon je ve většině zemí mužskou verzí literární historie, protože je

---

⁷ WOOLFOVÁ, Virginia: *Vlastní pokoj*. One Woman Press, Praha : 2000, s. 39-40

koncipován na základě úsudků mužských kritiků a bere v potaz vývoj literatury, ve kterém sehráli muži hlavní roli.

Od 60. let 20. století se literární kánon začal v severní Americe a zemích západní Evropy pod vlivem druhé vlny feminismu proměňovat. Feministické literární teoretičky zpochybnilly estetická měřítká užívaná při určování kvality mistrovských děl, takže literární kánon, a s ním i učebnice a literární kurzy, zahrnují nejen více žen, ale i spisovatelů a spisovatelek různých etnik, kteří bávali také v minulosti kritikou opomíjení.

Pokud prolistujeme polské učebnice literatury, literární antologie či seznam doporučené četby ke státním maturitám, zjistíme, že v Polsku proces zpochybňování kánonu ještě nezačal. Spisovatelky jsou zde uváděny pouze okrajově, někdy bývají zahrnuty v samostatné kapitole se zlehčujícím názvem oddechová literatura nebo ženská četba. Literatura psaná muži je považována za normu, zatímco díla psaná ženami se posuzují jako zvláštní případy.

Na přijetí děl spisovatelek do literárního kánonu si tedy budeme muset ještě nějakou dobu počkat. Přesto se však dnes, na rozdíl od situace před sto lety, již nikdo neptá, zda by měly ženy vůbec psát. Vždyť svou tvorbou vytvářejí svůj vlastní obraz a vlastní dějiny. A proč bychom měli tato díla číst? Čtenářky svou odpověď znají. A čtenáři?

Mnoho mužů tvrdí, že žena je pro ně tajemstvím. Pokud se chtějí o ženských pocitech a zkušenostech dovědět více, neměl by jim stačit pouze zkreslený obraz žen v dílech mužských spisovatelů, když mají možnost získat odpovědi od žen samotných.

GENDEROVÉ STEREOTYPY V JAZYCE

Základním komunikačním prostředkem je **jazyk**. Pomocí jazyka vyjadřujeme svoje pocity, myšlenky, názory a postoje. Vedle jiných stereotypů jsou v něm hluboce zakořeněny i genderové stereotypy. K problematice postavení žen a mužů v jazyce patří během historie jako tradice zakotvené např. odvozování příjmení žen od jména mužů (otce či manžela), které naznačuje odvození společenské pozice a role ženy od postavení muže; či rozlišování oslovení žen na „slečnu“ a „paní“, což naznačuje jak důležitou roli hraje v životě ženy sňatek s mužem a to, jak se zásadně měnilo, a při stávajícím stereotypním vnímání dosud mění, její společenské postavení i hodnota.

Na jazyky nahlíží zcela netradičním prizmatem; při jejich dělení používá termíny jako erotický jazyk nebo pohlavnost jazyků a vymezuje je právě na základě míry jejich pohlavnosti. „Můžeme tedy co do pohlaví výstavby koncovkové a tím i tvarové rozlišovat jazyky naprosto bezpohlavní, jako je angličtina, jazyky s malou dávkou pohlavnosti, jako je němčina, jazyky s dávkou značnější – jsou to jazyky románské – a konečně jazyky důsledně pohlavní, což jsou v Evropě jazyky

slovanské a s nimi i polština či čeština.“⁸ Eisner nepochybuje o tom, že v jazyce převládají patriarchální tendence a že v evropských jazycích odedávna panovala mužská nadvláda nad ženou. „Latinsky *homo* je člověk, ale i muž [...] Stejně v jazycích románských: / *’homme, l’uomo, el hombre, honem* [...] Zcela tak anglické *man*, německé *man*. Anglické slovo pro ženu je pouhou odvozeninou slova pro muže – *man: woman*. Řekne-li Němka: *So etwas tut man doch nicht*, a míní-li sebe, říká něco, co jí vlastně nepřísluší; vždyť původní smysl její věty byl jiný: něco takového *muž* neudělá.“⁹ er

⁸ ČMEJRKOVÁ, Světlá: *Jazyk pro druhé pohlaví*. In: Daneš, František: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Academia, Praha: 1997, s. 148.

⁹ Tamtéž, s.146

Genderové stereotypy označují předsudky a stereotypní představy o „správném“ a „přirozeném“ chování k určitému pohlaví (vzory „ženskosti“ a „mužskosti“) bez toho, abychom se hlouběji zabývali tím, co je jím vrozené a co získali výchovou, jaké jsou jejich individuální schopnosti, potřeby či hodnoty.

Nyní se zaměřím na konkrétní oblasti zájmů polské feministické lingvistiky a možné reformy polštiny. V čem se tedy podle feministek v polštině nejvíce projevuje jazykový sexismus? Jedním z nejkritizovanějších jevů je nadužívání bezpříznakového generického maskulina, což je užití mužského rodu v případě, kdy hovoříme o obou pohlavích. Říkáme například: Studenti univerzity – Studenci univerzitetu. Vědci vynalezli nový lék. V sále se shromáždili uznávaní doktoři.

Pravděpodobně všichni rozumíme tomu, že mezi studenty byly i studentky, na vynalezení léků se podílely i ženy a doktoři nejsou dnes už pouze muži. Faktem ovšem zůstává, že žena se zde poněkud vytrácí, jako by byla neviditelná. Problematika povolání je společná všem jazykům. Spočívá v tom, že dříve zastávali muži většinu zaměstnání a v důsledku toho neexistovaly odpovídající názvy v ženském rodě. V souvislosti s emancipací však ženy začaly pronikat do výsadně mužských sfér, a proto bylo nutné, aby vznikly odpovídající femininní ekvivalenty. Mnoho se jich už ustálilo a dostalo nejen do povědomí uživatelů polštiny, ale uplatňuje se i v praxi. Jsou to názvy jako inženýrka, psychologka, etymoložka, dramaturgyně, ale některé formy jsou ještě rozkolísané a nezažité; takovým příkladem je chirurgyně nebo chirurgka či psychiatryně, ale nikoli psychiatricka.

NIC JIM NECHYBÍ A PŘECE NEJSOU

Na nesplněná očekávání reaguje zhruba v polovině 19.století první feministická vlna požadavkem stejných občanských a politických práv. Její protagonistky věřily, že spolu s volebním právem, právem na vzdělání a majetek se stanou stejně svobodnými a autonomními osobami jako muži. Říkalo se jim sufražetky (z angl. *suffrage* – volební právo), byly ze středních vrstev, později se k nim přidaly i dělnické ženy. Při vzpomínání se z válečných hrůz muži opět potřebovali domácí oporu. Ačkoliv požadovaných práv bylo dosaženo, ženy si uvědomovaly, že svobodnými autonomními osobami nejsou. Je mezi nimi již dost vysokoškolaček, o to je zklamání trpčí a hlubší. Psycholožka, spisovatelka a později zakladatelka *Národní organizace žen* Američanka Betty Friedan v knize „*Ženská mystika*“ pojmenovává problém beze jména. Je jím právě ženská mystika, kde společnost staví ženu do pozice pasivní hospodyně. Tato autorka ženy ponouká k šťastným chvílím, které by jim pomohly zapomenout. Ženy jsou nešťastné, ale přece jim nic není, nic jim nechybí, ale jsou nespokojené. Tento problém není individuální u samostatných osob, žen. Je to problém nazývaný *žena* a je celonárodní, ba dokonce celosvětový.

CO JE TO FEMINISMUS

Feminismus - slovo, s kterým se váže řada mýtů. Vlastní pojmenování feminismus není v současnosti úplně správné. Vhodnější je hovořit spíše o feminismech v množném čísle. Jde totiž o velmi diverzifikovaný směr a požadavky jednotlivých proudů mohou také stát proti sobě. Jedním z nejkřiklavějších příkladů jsou anarchofeminismus a liberální feminismus. Zatímco liberální feministé/feministky usilují o rovné zastoupení žen a mužů v politických a ekonomických institucích, anarchofeministé/anarchofeministky toto pojetí odmítají a požadují úplné odstranění veškerých společenských hierarchií - tedy nejen těch založených na genderu. Dá se říci, že společným znakem jednotlivých proudů je přesvědčení o nižším postavení žen ve společnosti oproti mužům. Představy, jak tuto nerovnost odstranit se však v jednotlivých proudech rozcházejí. Neexistuje také konsensus o tom, jak chápat pojem rovnost. Dalším společným znakem všech proudů může být také historie feminismu.

Uvědomme si, co je feminismus: představuje - jak tvrdí samotné feministky - koncepci, která na jedné straně popisuje zotročení žen muži, na druhé straně se snaží tento nešťastný stav věcí změnit. Tyto dvě záležitosti nelze od sebe oddělovat, podobně jako v marxistické koncepci jednoty teorie a praxe. Feministické myšlení se tak vždy nachází ve stavu silné mobilizace a vyznačuje se politickými hledisky - nejenom proto, že existuje cíl, jehož je třeba dosáhnout, ale i proto, že existuje dokonale definovaný nepřítel, jímž je muž. Cíl a nepřítel sjednocují mnohem silněji, než by mohly jakékoli doktrinální spory rozdělovat.

Intenzivní mobilizace je zjevná u většiny feministických textů a u některých nabírá forem nemajících daleko k šílenství. Kdo někdy měl v rukou některý z textů Andrey Dworkinové, musel cítit její zvilou zlobu, která vyzařuje z každé věty, z každého slova, dokonce z každé čárky. Nejde tu o výklad, o běžné emoce, není to ani sebevyjádření; máme tu co do činění s nekončící explozí fúrie

utržené z řetězu a namířené proti mužům, která proniká beze zbytku tělo, duši i jazyk. Ženy jsou v ní prezentovány jako sexuální objekty, které těší mučení a bolest. Ženská sexualita je určena k uspokojování mužských sexuálních potřeb, ale opačný vztah nefunguje. Proto ještě spolu s Catherine MacKinnon bojovala za zákaz pornografie. Nicméně, ne všechny radikální feministky preferovaly takto radikální řešení, řada z nich považovala vydání zákazu za nepřijatelné cenzorství (Saulnier 1996). Jiná z autorek ve sborníku věnovaném feministickým teoriím napsala, že pociťuje takový hněv, že náhle není schopna teoretického myšlení, což - jak se lze domýšlet - bylo ve vši vážnosti čteno jako důležitý hlas ve sporu o tom, čím je feminismus jako teorie

Tento stav ducha lze chápat. Pokud někdo celou svou duší věří, že od samého počátku biologické existence - nepočítáme-li pravěký matriarchát ponořený v mytologické mlze - byly ženy předmětem ničím nepřerušované diskriminace, násilí, vykořisťování, dominance a jiných nepříjemných věcí, a pokud se někdo s těmi všemi generacemi žen bezezbytku solidarizuje a na této solidaritě buduje svoji identitu, musí v něm propuknout hněv, který si nelze na ničím vybit a který - proti fyzikálním zákonům - s každým vybitím spíše roste.

Dosvědčují to dějiny feministického hnutí. Úměrně tomu, jak si ženy vydobývají stále větší množství práv a šancí, feministky propadají stále větším vášním a hecují se do stále zavilejších bojů o nová území. Standardní a v podstatě pravdivý výklad říká, že do poloviny dvacátého století feministické hnutí nijak nevybočovalo z liberálního schématu boje jednotlivce za práva: feministky požadovaly, aby měly stejná práva jako muži. Koncem šedesátých let - jak napsala francouzsko-bulharská feministická hvězda Julia Kristeva, a většina jejích kolegyně to potvrzuje - se však zjistilo, že tento druh činnosti kopíruje mužská schémata a v první řadě ponechává nedotčeny mocenské struktury.

Feminismus jako myšlenkový směr vzniká pod vlivem osvícenství stavějícího se proti autoritě a ortodoxnímu myšlení. Také

se staví proti liberalismu hlásajícího respekt k individuální svobodě a toleranci.

V rámci historie feminismu hovoříme nejčastěji o dvou etapách či vlnách a jeho současné podobě. Každá tato vlna byla naplněna jiným obsahem, vyzdvihovala a zaměřovala se na různá témata a o těchto tématech také diskutovala. V každé etapě se prosazovaly jiné a odlišné cíle.

První vlna feminismu probíhala koncem 18.století do poloviny 20.století. Tato vlna si kladla za důležitý cíl především odbourat diskriminační zákony a zavést nařízení, aby ženy mohly volit stejně jako muži, mohly dosáhnout stejných práv, jako dosahovat vyššího vzdělání či rovného postavení v rodině, apod. Také v teoretické rovině byla nejdůležitější a nejcharakterističtější rovnost žen s muži.

Tradičně se její počátek spojuje se jmény dvou feministek : *Olympe de Gouges* a *Mary Wollstonecraft*.

Druhá vlna feminismu probíhala v 50. – 70. letech 20. století. do centra feministického myšlení se v druhé etapě dostaly skrytější příčiny stále nerovného postavení žen ve společnosti. Např. otázky intimního života, sexuality, jazykových struktur apod. Významnou roli hrál také návrat společnosti ke konzervativnímu způsobu života po druhé světové válce, který navrátil zpět ženy na pozici podřízené osoby, jako v domácnosti, tak ve společnosti. V druhé vlně již není zdůrazňována rovnost ve vztahu žen k mužům, ale naopak zdůrazňuje odlišnost obou pohlaví a jejich jinakost.

Počátky této etapy jsou tradičně spojovány také se dvěma jmény jako v první vlně feminismu. První jméno feministické spisovatelky souvisí s existencialistickou spisovatelkou *Simone de Beauvoir* a její studií „*Druhé pohlaví*“ (1949), kde se pokouší analyzovat, proč ženy v různých kulturách i historických etapách byly vždy považovány za méně významné, za „*druhé*“ pohlaví. Druhou autorkou a ikonou tohoto období je *Betty Friedan* se svou přelomovou prací „*Ženská mystika*“, kde autorka popisuje zkušenost amerických žen za druhé světové války, které zastoupily plně muže válčící na druhém konci světa, a které po jejich návratu dobrovolně

opustily tato místa a pozice a navrátily se na své tradiční místo v domácnosti a rodině, na které byla společnost dosud zvyklá.

Vedle těchto inspiračních zdrojů se v rámci druhé vlny feminismu prosadily i další myslitelky a feministické aktivistky (např. Germaine Greer, Kate Miller, Susan Brownmiller, atd.). Toto období se stalo základním znakem feministického hnutí pro vnitřní názorovou různorodost.

Zásadním faktorem druhé etapy feminismu bylo postupné včleňování feministických teorií do akademického „kanónu“. V šedesátých letech se začíná zkoumat *problém jménem žena* na univerzitách, kde začaly vznikat katedry, které se zabývaly touto problematikou, katedry woman`s studies (ženských studií). Feminismus se prosazoval v tematické a metodologické rovině řady vědeckých oborů. Jejím cílem není „stát se muži“, ale objevit ženu a vzít její zkušenost v potaz při vytváření tradic, kultury a etických norem. Žena je zkoumána z různých úhlů pohledů, kterým odpovídají i navrhovaná řešení a pozdější feministické proudy.

Feminismus první vlny je nazýváme *liberálním*. Přidává se k němu *radikální* feminismus, který se zaměřuje na samotné kořeny patriarchátu. Psychoanalytické feministky se zaměřují na rozdílnou socializaci v ženu a muže během dětství a dospívání. Lesbické ženy kritizují heterosexuální základ patriarchátu. Ekofeministky poukazují na podobnosti mužského přístupu k přírodě a ženě apod.

ŽENA – SPISOVATELKA V LITERATUŘE POLSKÉ

Na začátku 19.století byly kulturní poměry v Polsku vyspělejší než v Čechách. Společenské prostředí umožňovalo alespoň ženám z vyšších vrstev určité vzdělání a to se projevuje i v literatuře. Celkem se však v Polsku uplatňovaly stejné tendence jako v Čechách. Ženy se zajímaly především o problémy pedagogické, usilovaly o výchovu v mateřském jazyku a zároveň toužily vnést osvětu mezi lid. Pro ženu žádaly větší vzdělání, uznávaly však nadřazenost muže a smysl ženina života viděly v manželství, o samostatném existenčním postavení žen nepřemýšlely. V Polsku bylo vlastenectví hlasitější, protože společnost na to byla přizpůsobena. A toto vlastenectví se také promítalo do literatury.

I po roce 1830 mají polské ženy kulturní převahu. Podle jejich vzoru vzniká na českém území první dámský almanach. Polka Zapowa přináší do Čech polské výchovné snahy. Požadavky žen jsou v této době rozhodnější. V Polsku k tomu přispívají i vnější podmínky. Po nezdařeném listopadovém povstání byl totiž nedostatek schopných mužů a na jejich místo musely nastoupit ženy. Jejich literární tvorba v této době již není ojedinělá, není pouze zábavou zámožných žen, ale stává se cílevědomou a účelnou prací. Do romantismu v této době začínají vnikat prvky realistické, zájem o nenápadnou práci, čte se západní literatura, apod.

Po porážce povstání listopadového se podstatně změnila situace národní i společenská a je přirozené, že se tyto změny projevily i v literatuře. Již před rokem 1830 vstoupily ženy stále odvážněji do literatury, uznávaly však převahu mužů a nepředpokládaly, že by se jim mohly vyrovnat. Nejodvážnějším požadavkem byla snaha o stejné vzdělání chlapce a dívky. Úkolem ženy bylo podle běžného názoru zpříjemňovat muži život a vychovávat děti, starat se o domácnost a její chod.

Po roce 1830 se postoj ženy v polské společnosti změnil. Nejlepší muži padli v povstání, odešli do emigrace nebo byli zatčeni ve vězení. Ti, kteří zůstal v Polsku, nemohli ženám imponovat a

nemohli pro ně znamenat mravní oporu. Velkou emigrací, smrtí a vězněním mužů bylo mnohým ženám znemožněno nalézt uplatnění v rodině. Tyto poměry změnily ženu ve společnosti v odvážnou bytost schopnou samostatnosti. Ideál už neviděly v rodině, nýbrž v pravý opak, ve svobodu. Vzhledem k tomu, že nenacházely vhodného muže, který se postaral o rodinu a o ženu samotnou, projevovala se u nich dokonce jakási módní nechuť k manželství vůbec. Pro tuto averzi byly starší společnosti odsuzovány a zatracovány.

Kulturní život byl v Polsku po porážce listopadového povstání utlumen, ale nezankl v celkové míře. V polské literatuře zůstala řada zatrpklých a znechucených spisovatelů, kteří se hlavně zabývali poezií. Stýkali se ve Varšavě a vytvořili zde skupinu zvanou *Cyganeria Warszawska*. *Cyganeria Warszawska* neboli *Varšavská bohéma* byla skupina básníků a malířů působících v letech 1838-1843, jak již z názvu vyplývá, ve Varšavě. Hlásili se k myšlence demokraticko-lidové. Blízko k této skupině byl názorově C.K.Norwid. Mezi autory tohoto seskupení patřili: J.Majorkiewicz, A.Niewiarowski, R.Zmorski, atd. Byli to lidé nespokojení, ironičtí a pesimističtí. Protestovali proti konvenci a ze svého záporného vztahu ke společnosti vytvořili jakousi módu. Jejich vzorem byl život studentů v Dorpatu, kde studoval Dzieloński a názory francouzských básníků. Tato skupina se vyžívala romantismem, nespojeném se životem. Často se u těchto autorů objevoval odpor ke skutečnosti. Její příslušníci byli spisovateli a lidmi vykořeněnými.

Vedle toho ale existoval i směr pozitivní, který byl reprezentovaný ženami. Jak muži, tak ženy v této době podléhaly pesimistické náladě, ironii a v mnohém byly varšavským básníkům příbuzné. Ale vztah k životu u nich byl silnější a intenzivnější.

Od počátku 19.století se v celé Evropě projevovalo a rozmáhalo ženské hnutí. Bylo propagováno především odvážnými autorkami francouzskými, americkými, které se přilnuly záhy k autorkám francouzským. Spisovatelky jiných národností šířily ženské hnutí později, než autorky francouzské či americké. Ženy žádaly jednak volnost, stejná práva jako měli muži po stránce morální, ale brzy se

objevila žádost a úsilí o stejné právo na práci a o nezávislost existenční.

K ženskému hnutí se připojovaly v Polsku ještě požadavky – do veřejného života by měly zasahovat ženy. Nešlo o organizované vystoupení, ale emancipace se projevovala různými projevy. V Polsku existovaly tři projevy ženského hnutí.

1. **Ženy – Ivice**, tyto spisovatelky byly nejnepříznivěji posuzovány, které vystupovaly povrchně a módně ve společnosti. Připojovaly se k feministickému hnutí proto, aby získaly právo na nespoutaný život. Jednaly egoisticky a jejich vystupování se stávalo pro lidi komické. Polské ženy k tomuto hnutí téměř nepatřily. V Polsku existovaly ženy tohoto hnutí, ale byly cizího původu z vyšší společnosti. Cizinky se nedokázaly adaptovat do polské společnosti a raději odešly zpět do domovského prostředí, se kterým splynuly bez problémů. Tento typ žen nedokázal vést rodinný život a hlavně ho uznávat a raději se rozváděl. Do literatury tento typ žen v Polsku nevstoupil.

2. **Emancipantky**. Tento typ ženského hnutí tvořil početnější skupinu žen, které se již v polské literatuře objevily. Samozřejmě se objevily nejen v literatuře, ale také v celé společnosti. Mezi jejich „zvláštností“ na tuto dobu bylo kouření, jízda na koni, měly rády zábavy a moderní tanec. Vše, co provozovaly, braly za normální každodenní jednání a jejich negativem byla rádobý vzdělanost. Dokázaly hovořit o věcech, kterým absolutně nerozuměly a připadaly si zajímavými. Emancipantky žádaly, jako jejich kolegyně ženy – Ivice, práva pro ženu. Chtěli snadněji žít, žít pro sebe. Tento požadavek byl jediným požadavkem, který požadovaly, ale dále nešly.

3. **Entuziastky**. Poslední skupina feministického hnutí, která se stala nejpočetnější skupinou, ale také nejušlechtilejší. Tento typ žen se lišil od ostatních předchozích dvou hnutí tím, že ženy byly skromné, pedantické, zdůrazňovaly význam rodiny a národního celku. Byly pravým opakem emancipantek, které žádaly o život pro sebe snadnější. Entuziastky nežádaly pro sebe snadnější život, ale požadovaly právo na práci. Byly nenáročnými a ochotnými obětovat se pro druhé. Snažily se především o to, aby byly užitečné pro

společnost. Neměly jednotný názor, tedy nešlo o organizovanou skupinu. V jejich společnosti se objevovali také muži, kteří uznávali názory ženského hnutí. Nejvýznamnější postavou z jejich středu byla Narcyza Żmichowska. Scházely se kolem Przeglądu Naukowego, který redigoval Dembowski se Skimborowiczem. Zde se polemizovalo o poslání ženy, o zlepšení osudů mužů, apod.

Vzdělaný život v Polsku po roce 1830 je tedy charakterizován převahou žen, které do literárního života vstupují odvážně a razantně. Ženy se snažily o nezávislost na mužích, ale vědomě.

FEMINISMUS VE SVĚTĚ A POLSKÉ TRADICE

Feminismus je spjat především s angloamerickým světem, v Polsku a Čechám nemá zase tolik vybudovanou tradici, ba co hůř, veřejnost není o tomto společenském hnutí žen kvalitně informována a většinou se opírá o zkreslené informace. Feminismus v Polsku to v dřívějších letech měl velice těžké. Tehdejší způsob myšlení nedovoľoval volnému myšlení a ztěžoval situaci v Polsku. Tedy komunismu „...vadila jeho proklamativní ideologičnost, nadměrná kritičnost vůči tradiční demokracii a levicovost.“¹⁰

Feminismus se tradičně dělí do dvou vln, začátek té první je těžko datovatelný, je doba dlouho před Mary Wollstonecraftovou žijících v letech 1759-1797 a končící v polovině 20.století. Toto první období se opíralo o přesvědčení, že dominantní postavení mužů nad ženami tkví ve fyziologické stavbě jejich těla a reprodukční předurčenosti ženy a tento fakt se stal neotřesitelnou konvencí. Kladla si za cíl především legislativní zakotvení rovnoprávnosti, tj. Odstranění diskriminačních zákonů a nařízeních zakazujících ženám volit, dědit, dosahovat vyššího vzdělání, rovného postavení v rodině apod. Zásada rovnosti byla pro tuto etapu charakteristická i v teoretické rovině.

Jak již jsem na začátku zmínila, první vlna se tradičně spojuje se jménem Mary Wollstonecraftovo a Olympe de Gouges, která stála v čele prvního masového vystoupení žen v evropských dějinách za Francouzské revoluce a vydala Deklaraci práv ženy a občanky (1791) požadující rovná práva pro obě pohlaví. Mary Wollstonecraftová, která svou knihou Obrana práv žen (1792) zpochybňovala ideje o rozdílných schopnostech mužů a žen a kritizovala následky těchto předsudků odrážející se na nižším společenském postavení žen.

Druhá vlna feminismu se započala koncem šedesátých let 20.století a podle některých dosud trvá. Mohutnější vzednutí druhé vlny feminismu způsobila především nevyrovnanost mezi formální

---

¹⁰NÜNNING, Ansgar (ed.): cit. d., s. 220

rovnoprávností žen a mužů a reálným stavem společnosti. Po úspěšném odstranění viditelných legislativních překážek se do centra zájmu feministek objevily „skrytější“ příčiny stále nerovného postavení žen – otázky kulturních vzorců společnosti, jazykových struktur, mechanismů reprodukce genderových (rodových) stereotypů, otázky intimního života, sexuality, tělesnosti apod. Významnou roli hrál také návrat společnosti ke konzervativnímu způsobu života po druhé světové válce, který navracel roli ženy zpět do domácnosti a rodiny. Ve vztahu žen k mužům již není zdůrazňována rovnost, ale naopak odlišnost obou pohlaví, jejich jinakost.

Počátky druhé vlny jsou obdobně jako u první vlny spojovány se dvěma jmény. Tato jména jsou Simone de Beauvoir, existencialistickou filozofkou (1908-1986) a její studií *Druhé pohlaví* (1949), kde se pokouší analyzovat, proč ženy v různých kulturách i historických etapách byly vždy považovány za méně významné, za „druhé“ pohlaví. Žena se podle Simone de Beauvoir stává „tou Druhou“.¹¹ Beauvoir tvrdí, že pro lidské myšlení je vymezuující se koncept jinakosti nezbytný, a že jedinec získává svoji vlastní identitu na základě definování se v protikladu k jiným, odlišným. Jinakost podle Beauvoir nemá vlastní identitu, často se stává prázdným prostorem, jemuž lze přiřadit jakékoli významy, které si dominantní skupina zvolí. Mužská kulturní nadřazenost tak vytváří normu považovanou společností (i ženami) za „univerzální pravdu“. Proto také samy ženy přijímají za své mužské představy o ženskosti - „ženy sní sny mužů“. Beauvoir mimo jiné vybízí k přehodnocení tradičního chápání žen a k novému definování ženské identity.

Druhou ikonou této vlny je Betty Friedan (1921) se svojí přelomovou prací *Ženská mystika*. Popisuje zkušenost amerických žen, jež za druhé světové války plně zastoupily muže válčící za oceánem, a které po jejich návratu dobrovolně vyklidily své pozice a vrátily se ke svému tradičnímu místu v domácnosti a rodině. Ženy se zde však cítily nespokojené, izolované, zbytečné. Uvědomily si, že

---

¹¹BEAUVOIR, Simone de: *Druhé pohlaví*. Orbis, Praha: 1966, s. 68

jejich identita je odvozena od jejich pozic matek a manželek, a samy o sobě jsou ničím. Tímto těžko postihnutelem „problémem beze jména“ trpěly celé generace žen, neboť se staly obětí vše prostupujícího mýtu o jediné správné formě i obsahu života žen. „Ženská mystika“ ženy utváří a ovládá, aniž by si to uvědomovaly. Ty pak na sebe nahlíží stejně deformovanou optikou a vytváří si neplnohodnotný svět plný zábran. Hlavní zodpovědnost za tento destruktivní konstrukt Frieden připisuje zejména ženským časopisům, reklamě, sociologům a psychologům. „Problém beze jména“ se tímto přesouvá z roviny individuální na společenskou a svým heslem „osobní je politické“ ztělesňuje přesvědčení, že chyba není primárně na straně žen či jejich partnerů, ale spočívá ve společnosti jako celku.

Druhá vlna feminismu rozčleňujeme na podrobnější etapy. Šedesátá léta jsou do značné míry poznamenána „fyziologickým údělem“ ženy, vedle toho se začínají ženy organizovat do skupin a jejich myšlenky pronikají do vědeckých kruhů. Sedmdesátá léta jsou zaměřena na reflektování vžitých stereotypů o ženách v oblasti vědy, kultury, umění a dochází také k revizím a analýzám textů nejen psaných o ženách, ale zejména ženami; ustanovuje se rovněž feministická literární teorie a kritika.

Zásadním faktorem druhé vlny bylo postupné včleňování feministických teorií do akademického „kánonu“. Na univerzitách začaly vznikat katedry women's studies (ženských studií), feminismus se prosazoval v tematické i metodologické rovině řady vědeckých oborů.

Vraťme se zpět k situaci v Polsku. V Polsku bylo celkem sedm vln feminismu. K první vlně feminismu došlo mnohem později, než v západní Evropě. Bylo to v období od roku 1800 do roku 1830, tedy až v devatenáctém století a před vypuknutím listopadového povstání v Polsku. V první vlně feminismu napsala Klementyna z Tańskich - Hoffmanowa první polskou feministickou knihu o vlastnostech feministických na památku své matky, kterou pojmenovala *Pamiętka po dobrej Matce przez dobrą Polkę* (1819). Přestože její myšlenky

nebyly vyloženě feministickými, alespoň naznačovaly první kroky k feminizmu. Tvrdila, že žena by měla být dobrou manželkou, matkou a hospodyňkou, ale na druhou stranu nebránila ženě ke vzdělání. Tedy že vzdělání je samozřejmě na druhém místě u ženy po rodině, ale že se žena potřebuje vzdělávat a duševně podpořit svého muže.

Druhá vlna polského feminizmu se datuje na období od roku 1830 do roku 1863. Tato druhá vlna byla samozřejmě silnější než předchozí první. Odehrála se mezi listopadovým a lednovým povstáním. Vznikla pod vlivem francouzského feminizmu a jedné z nejslavnějších feministek ve světě a to Geogre Sandové. První polskou filozofkou této vlny se stala Eleonora Ziemięcka, která vydala knihu s názvem *Myśli o wychowaniu kobiet (1843)*, zabývající se reformou výchovy dívek. Také tvrdila, že konečný cíl vzdělání žen tvoří jejich lidství a teprve potom ženskost. „...najważniejszym celem kształcenia kobiet jest formowanie ich człowieczeństwa, a dopiero potem - kobiecości.”¹² Vedoucí postavení o feminizmu měl časopis *Przegląd Naukowy*, ve kterém mimo jiné publikovala také Narcyza Źmichowska (jedna z hlavních akterek skupiny žen zvaných „entuzjaski“, které vyzvaly k emancipaci a domáhaly se práva vzdělání pro ženy. Ale o ní až v samostatné kapitole, která bude následovat později.

Třetí vlna polského feminizmu spadá do období od roku 1870 do roku 1900 a stala se tak vlnou nejsilnější. Objevila se teda v Polsku až po roce 1870, na který měl vliv západní feminizmus. Charakteristickým rysem tohoto období bylo zapojení mužů, kteří se stali hlavními mluvčími práva žen. V již zmíněném časopisu z druhé vlny *Przegląd Naukowy* Adam Wiślicki publikoval článek nazvaný *Niezależność kobiety w niewolnice*, která zahrnovala radikální požadavky rovnosti žen a mužů v oblasti vzdělávání a zaměstnání. V tom samém časopisu Aleksander Świętochowski kritizoval dílo a názory Klementyny z Tańskich – Hoffmanowe, která přeměnila ženu na nevolnici. Jiný časopis *Niwa* požaduje, aby byl umožněn ženám

---

¹² ŁOCH, Eugenia: *Modernizm i feminizm. Postacie kobiece w literaturze polskiej i obcej*, Wydawnictwo Uniwersytetu M. Curie – Skłodowskiej: Lublin, 2001, s. 46

přístup ke vzdělání a kariéře. Nejradykálnější názory prezentoval Edward Prądzyński v knize *O prawach kobiety*. V knize prohlašuje a žádá celkovou rovnoprávnost žen a mužů v každodenním životě.

Otázka emancipace žen byla zvláště důležitá na Univerzitě ve Lvově. Leon Biliński, který byl přednášejícím profesorem na této univerzitě, se ujal série přednášek s názvem *O pracy kobiet ze stanowiska ekonomicznego* z roku 1874. Přednášející se domáhal emancipace jak ekonomické, tak intelektuální pro ženy, ale také jim chtěl umožnit přístup k vyššímu vzdělání. Jeho požadavky byly vyslyšeny až v roce 1897, kdy na Lvovskou univerzitu nastoupily první dívky a byly imatrikulovány spolu se studenty, kteří se hlásili na tuto univerzitu.

Předmětem emancipace žen se zabývala Eliza Orzeszkowa, pro kterou emancipace byla zvláště důležitá. V knize společenské publicistiky *Kilka słów o kobietach* z roku 1871 zdůraznila, že zásadní lidská přirozenost, charakter ženy je ve společnosti demoralizovaná. Časopis *Prawda* publikoval v roce 1889 článek Ludwika Krzywickiego *Sprawa kobieca*, který ukázal, že „osvobození“ žen je základním předpokladem pro rozvoj kapitalistické ekonomie.

Čtvrtá – modernistická vlna polského feminismu se objevila kolem roku 1900. Je datována až do roku 1918. Zatímco muži spisovatelé se soustředili na „tajemný a mystický“ temperament ženy, spisovatelky jako Maria Konopnicka, Eliza Orzeszkowa, atd. Zajímaly se především racionálnějšími aspekty ženskosti. Zofia Nałkowska byla zvláště velkou aktivistkou polské ženského hnutí. Její první román *Kobiety* (1906) a novela *Narcyza* (1910) ukázaly ženskou pasivitu v konfrontaci s mužskou. Navíc 28. listopadu 1918 získaly ženy plné právo volit v důsledku dekretu „Tymczasowego Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego”.

K páté vlně polského feminismu došlo v meziválečném období. Je datováno na roku 1920 – 1940, tedy dvacátá a třicátá léta 20. století. Polština jako jazyk hledá nové definice a cíle v polském feminismu. Objevily se pochyby, zda není zbytečné válčit o úplnou rovnoprávnost žen ve společnosti a není lepší válčit o právní ochranu

žen. Téměř všichni věřili, že ženy dosáhly úplné emancipace a obdrží plná politická práva. Róża Melcerowa vyjádřila toto přesvědčení takto : „... Feminizm (...) faktycznie skonczył się w tych narodach, w których osiągnął swój cel: społeczne i polityczne równouprawnienie.”¹³

Nicméně feminismus byl v Polsku velice a mimořádně aktivní. Nałkowska stále pokračovala ve zkoumání ženské otázky.

Ve dvacátých letech 20.století se v Polsku objevil radikální feminismus. Jeho představitelkami se staly: Irena Krzywicka, Maria Morozowicz – Szczepkowska, které se přikláněly k agresivní formě rétoriky a domáhaly se k osvobození žen od citové závislosti na mužích. Je to tzv. „walka z pojęciem miłości” jako jediný prostředek k dosažení individuální autonomie. Krzywicka a Tadeusz Boy – Żeleński propagovali matematické vzdělání, pohlaví, právo na rozvoj, potraty a uzákonění úplné rovnoprávnosti žen a mužů.

Další aspekt polského feminismu prezentovala poezie a drama M.P. Jasnorzewskiej, která propagovala osvobození ženské sexuality od společenských konvencí.

Šestá vlna polského feminismu se odehrává v letech 1848 – 1989. Po skončení druhé světové války se situace polských žen výrazně liší od situace žen v západním světě, teda západní Evropy a Spojených Států Amerických. Založena v roce 1948 „Polska Ludowa“ propagovala emancipaci žen v soukromém i společenském životě. Toto období, označované jako šestá vlna polského feminismu, charakterizuje vznik masové propagandy, která vyhlásila úplnou rovnost žen a mužů a vyzvala takto ženy, aby se zapojily do průmyslové a zemědělské výroby.

Šestou vlnou se zlegalizoval také potrat a to v roce 1956.

Po šesté vlně feminismu téměř přestal feminismus existovat, protože lidé z Polska a její vláda uznali, že splnili všechny požadavky feminismu a nebylo pro ně už důležité pokračovat. Nicméně rovnost muže a ženy v praxi existovala pouze teoreticky. Vláda začala

---

¹³ ŁOCH, Eugenia: *Modernizm i feminizm. Postacie kobiece w literaturze polskiej i obcej*, Wydawnictwo Uniwersytetu M. Curie – Skłodowskiej: Lublin, 2001, s. 59

zakazovat jakýkoli kontakt se západní kulturou a jeho feminismem. PRL tolerovala pouze omezený oficiální feminismus, převážně se jednalo o analýzu situace žen z hlediska marxismu.

Sedmá vlna polského feminismu trvá dodnes a její začátek je datován na rok 1989. Neznalost amerického feminismu a západoevropského feminismu změnila situace po roce 1989. Demokratické Polsko bylo náhle seznámeno se západním feminismem „druhé vlny“, proti které se ostře postavila římskokatolická církev. „Západní feminismus“ byl často mylně označován za komunistický, a proto byl považován za podezřelý.

V 90. letech se polský feminismus často prezentoval používáním agresivní rétoriky, blízký feminismu v meziválečném období. V roce 1993 uzákonila polská vláda zákaz potratů, sexuální výchova v praxi byla ze škol vypuštěna a v roce 1998 byly ze státního rozpočtu odstraněny finanční prostředky na antikoncepci. Začínají se v tomto období objevovat knihy , které poukazují na diskriminaci žen v Polsku, tzv. „*MILCZENIE OWIECZEK*“. Za reprezentantku tohoto období je považována např. Agnieszka Graff či Kazimiera Szczuka a Ewa Dąbroska.

Situace v Polsku po roce 1830

Po porážce v listopadovém povstání se velice změnila situace národní a společenská. Tyto změny nedaly dlouho čekat literatuře a přirozeně se projevil také v ní. Již před rokem 1830 vstoupily ženy rázným krokem do literatury, odvážně se začaly vyjadřovat v textech, ale stále jim cosi bránilo v plném vyjádření, protože uznávaly převahu mužů a nepředpokládaly, že by se jim mohly vyrovnat. Nejodvážnějším požadavkem byla snaha o stejné vzdělání chlapce a dívky /Elżbieta Jaraczewska/. Úkolem ženy bylo podle běžného názoru zpříjemňovat muži život a vychovávat při tom děti.

Po roce 1830 se tento postoj ženy změnil. Nejlepší muži padli v povstání, odešli do emigrace nebo byli zatčeni. Ti, kteří zůstali, nemohli ženám imponovat a nemohli pro ně znamenat mravní podporu. Tento úbytek mužů měl za následek to, že většina žen nenašla uplatnění jako matka v rodině. Tyto podmínky přispěly k tomu, že se ženy staly silnějšími a odolnějšími, stvořily ženy odvážné a samostatné. Tím, že nenacházely ideálního muže pro sebe, neviděly ideál v rodině. Projevovale se u nich jakási módní nechut' k manželství vůbec. Pro nechut' se často odsuzovaly.

Utlumení kulturního života mělo za následek právě listopadové povstání. Nemyslím tím úplný úpadek. Po roce 1830 zůstali v kulturním životě řada průměrných zatrpklých básníků, kteří se scházeli ve Varšavě a utvořili tam skupinu, která se jmenovala **Cyganerja Warszawska**. Byli to lidé nespokojení, ironičtí a pesimističtí. Protestovali proti konvenci a ze svého záporného vztahu ke společnosti vytvořili jakousi módu. Patřili k nim Marrené, C.Norwid, atd. Jejich vzorem byli studenti v Dorpetu, tedy jejich životní styl, kde studoval Dziekoński, a názory francouzských básníků, které vedl Th. Grutier. Cyganerja Warszawska a její členové se vyžívali v romantismu. Často se u nich objevoval odpor ke skutečnosti a její příslušníci byli často vykořenění. „ ... Kolejne pokolenia artystów – cyganów odzwierciedlają dramatycznie rozejście się dróg zindustrializowanej cywilizacji europejskiej, która zadowała

się masową komercyjną kulturą – i sztuki wysokiej. ... .. Cyganerie europejskiej 2.połowy XIX wieku nie wynikają z malowniczej pozy. Wielcy artyści tego czasu są prawdziwymi nędzarcami, lumpenproletariuszami, lokatorami nędznych hotelików. ... .. Punktem zbornych cyganerii jest kawiarnia artystów.”¹⁴

Vedle tohoto směru existoval kladný směr, který reprezentovaly ženy. Tato křehká stvoření v období polistopadovém podléhaly také pesimismu a ironii a v mnohém se podobaly varšavským básníkům. Lišily se od nich silnou touhou žít.

Konec 18.století byl bouřlivý a pro Polsko tragický. I když se po trojím dělení struktura společenství nezměnila ihned, znamenalo to pro polský lid mravní porážku. A v těchto dobách se stal národní celek více citlivější, nežli v jiných situacích.

V literatuře můžeme sledovat dvojí výsledek této situace. První z nich je únik před takovouto situací. Lidé se vrací vzpomínkami do příjemnějšího období, do šťastných vzpomínek a velice rád zapomíná na hořkou realitu, ve které se ocitá. Čili je to únik do minulosti a zabýval se jím především Julian Ursyn Niemcewicz, ale také do tohoto směru se zapojuje žena. Je to Izabela z Flemmingów /Czartoryska Izabela/, která patřila do jednoho z nejvznešenějších rodů v Polsku. Členové její rodiny zasahovali do dění polského národa, jelikož se stýkali s panovníky Polska.

Když se rod Czartoryských rozkmotřil s vládnoucím Stanisławem Poniatowskim z politických důvodů, osamostatnil se i jejich dvůr a utvořil si tak svůj vlastní charakter. Jejich hlavním rysem byla galantnost, sentimentalita a láska k vlasti. Tedy vyloženě styl a kult preromantismu a tím také návrat k minulosti.

Tragické události konce 18.století nevedly k tomu, aby se začalo přemýšlet nad tím, co mohlo být v danou situaci nejlepším řešením. Naopak – hledaly se chyby ve vztahu k nižším vrstvám, chyby ve výchově mládeže, atd. A hlavně literatura měla tyto chyby napravit, tedy nalézt cestu k vysvobození z této překerní situace. Touto cestou vznikají spisy o sedlácích a pro sedláky, sepsány tak,

---

¹⁴PIECHOTA, Marek: *Słownik literatury polskiej*. Videograf: Chorzów, 2006, s.502-503.

aby jim i tento jednoduchý člověk porozuměl. Dále se objevují texty o výchově, o povinnostech sedláků a jejich pánů apod. Díla se stávají nepravdivými, abstraktivními, ale se smyslem napravit tragické události 18. století. A hlavně, vyvolané preromantismem a veřejnými událostmi. V tomto směru je uplatňovaly ženy, které se tímto způsobem snažily pomáhat a zasněcovat nevzdělaný lid a věřily svým idealizacím, které vtoukaly do hlavy idealizovanému světu. Takto se odpoutávaly od skutečnosti, ale i za cenu bezděčnosti.

Sama Izabela se dala do boje dobročinnosti. Snažila se podle svých představ pomáhat mužům a pokusila se napsat krátký text, spíše krátký přehled o polské historii, které se stalo velice populárním dílem. Spis se jmenoval *Pielgrzym w Dobromilu*. „... - przeznaczony dla wiejskich dzieci podręcznik idealizujący narodową przeszłość.”¹⁵

Do literatury začaly vstupovat především ženy se šlechtickým titulem. Přiváděla je k tomu výchova a kulturní prostředí, ve kterém vyrůstaly. Dá se říci, že se množily. Pokud tedy před rokem 1830 byly ženy považovány jako ženy vstupující do literatury za vzácné, po roce 1830 jejich počet rapidně vzrostl. Teda tak vzácnými již nebyly považovány. U všech žen se objevuje a hlavně prohlubuje pojetí ženské otázky a zejména se zajímají o otázku výchovy a o literaturu pro děti. Za nejznámější autorku této doby je považována Klementyna z Tańskich Hoffmanowa. Její zaměření bylo praktické a lze o ní říci, že vychovala celá pokolení polských žen. Svým energickým a samostatným vystoupením měla vliv na řadu žen, které se po jejím vzoru začaly zabývat výchovou dětí s ženskou otázkou. Mnohdy měla vliv i na ženy starší a vznešenějších rodů, než byla ona sama. S otázkou výchovy souvisela literatura pro děti a problém postavení ženy ve společnosti. O všechny tyto otázky se Hoffmanowa horlivě zajímala a snažila se je řešit praktickou cestou.

V období listopadového povstání se angažovala jako žena, která plně nesouhlasí s tímto povstáním. Domnívala se, že nebylo provedeno vhodně a správnou cestou a že nemůže mít úspěch. I přes tyto skutečnosti se snažila pomáhat podle svých vlastních sil.

---

¹⁵ PIECHOTA, Marek: *Słownik literatury polskiej*. Videograf: Chorzów, 2006, s. 204.

Tím, že se také ženy chtěly účastnit mohutného revolučního hnutí a nechtěly nečinně přihlížet, vznikl spolek nazvaný „*Ustawa związku dobroczynności patryotycznej po domach*” datovaný na 29.12.1830. První účastníci tohoto spolku byla právě již zmiňovaná Klementyna Hoffmanowa. Po jejím odchodu do ciziny Hoffmanovou vystřídala ve své funkci Katarzyna Sowińska, vdova po generálu, který padl při povstání. I když původem byla Němkou, přilnula k Polsku a snažila se zanechat velkou stopu v polské literatuře.

Ačkoliv v plné své kráse kvete všude v romantismus, Hoffmanowa k tomuto směru netíhne. Je to bystrá žena, která touží po osvětě a po klidu a zdůrazňuje drobnou práci. Sama se k tomuto tématu vyjádřila takto: „... trzeba więcej nocy duszy, żeby codzień małe ofiary czynić, jak żeby raz w życiu na wielką się odważyć. ...”¹⁶ Zásadami připomíná spíše pozitivismus nežli romantismus. Hledala u všeho konkrétní a praktickou stránku a mystika jí byla cizí.

I když nehlásala to, co moderní doba vyžadovala, nestála na svém ostrově sama, ale naopak. Včleňuje se do kulturního života a společenského ruchu, který se rozvíjel od konce 18. století. Osamoceně stáli především ti, kteří nová hesla propagovali. Do nejširšího společenského ruchu se včleňuje především v otázce výchovy. Zvláště důležitou otázkou byla výchova dívek, protože ta byla až do té doby zcela nevyhovující a nedostatečná. Dívky se zde nevychovaly nebo se s nimi jednalo jako s loutkami. V Polsku k tomu přistupuje ještě jiný problém. Vedle staropolské výchovy se objevuje ještě výchova módní, která zdůrazňovala francouzštinu a odváděla tak dívky od jejich mateřského jazyka. Takto také byla vychovávána zmiňovaná Klementyna Hoffmanowa. Byla vychovávána u příbuzných v pobožném prostředí, v patriotickém a prostém domě, kam však již vnikala módní výchova a francouzština. Později se pod vlivem matky a četby Brodzińskiego přiklonila k polštině, své rodné řeči.

---

¹⁶ CHMIELOWSKI, Piotr: Autorki polskie wieku XIX.w Studium literacko-obyczajowe. Serya pierwsza, Spółka Nakładowa Warszawa: Warszawa, 1885, s.107.

Hoffmanowa našla kompromis a dostalo se jí vděku z obou stran. Dívky musely vyrůstat v rodném jazyce, tedy v polštině, ale bylo nutné znalosti francouzštiny.

Stejně kompromisní je její stanovisko v otázce ženské. Uznává, že je viditelný rozdíl mezi ženou a mužem a že každý má své povinnosti. Dále také vidí nejdůležitější roli ženy a tou je role matky, manželky, má zpříjemňovat muži život, ale na druhou stranu má právo se vzdělávat, aby mohla svému muži duševně porozumět a mohli tak komunikovat o všech problémech. Odsuzuje ženy, které pro vzdělání a pro touhu vědět opouštějí rodiny. Radila jim takto: „Być drugą w społeczeństwie a raczej pomagać niż działać; więcej znaczyć przez drugich, niżeli przez siebie; pełnić chętniej wolę cudzą niż własną, żyć mocniej w cudzych niż w sobie, nie wypatrywać nowej drogi, tylko iść ubitą; nie sięgać daleko, lecz widzieć świat w domu, szczęście w sobie i koło siebie ...”.¹⁷ Měla to ale těžké, protože na její straně nestály ani ženy entusiastky, které její výroky odsuzovaly, i když toužily po prohloubeném životě.

Hoffmanowa měla velký vliv na ženy, které se účastnily kulturního života. Módní se staly pedagogické problémy a staly se tak upřímnými. Tyto pedagogické problémy měly vliv i na starší ženy, které vešly do literatury až v pozdním věku. Můžeme třeba jmenovat Anu Nakwaskou, která se nestala populárně čtenou ani jinak výjimečnou. Její podprůměrné povídky nenadchli skoro žádného čtenáře. Stala se zajímavou pro společnost právě jejími překlady z polštiny do francouzštiny, aby dostala polský jazyk do světového povědomí. Stala se tak překladatelkou do francouzského jazyka a v pozdějších letech začala také francouzsky psát vlastní tvorbu, tedy povídky z polské historie. Po vzoru Hoffmanové se snaží polské rodiny přimět k polské výchově, tedy v polském jazyce.

I když se Anna Nakwaska jevila jako ne moc nadaná spisovatelka, kolem Hoffmanové se objevovaly také velice nadějně a zkušené spisovatelky. Znamenaly pro polskou literaturu společenskou a kulturní viditelnost. Můžeme jmenovat spisovatelku

---

¹⁷ *Moralność dla kobiet*. Kraków, 1848, s. 20.

jménem Elżbieta Jarczewska, o které jsem se zmínila již na počátku této kapitoly. Tedy celým jménem Elżbieta z Krasińskich Jarczewska. Byla nadanou polskou feministickou spisovatelkou a zajímala se především mužskou otázkou /chłopska/. Ale především se soustředíme na otázku ženskou, ve které se pohybuje dále, nežli sama Hoffmanová. Ta především směřuje k cíli, aby žena měla stejná práva ke vzdělání, jako muž. Vystupuje proti sentimentálnosti a konvenčnosti a žádá společnost ke zmiňované rovnoprávnosti ve vzdělání. V tehdejší době se bralo za běžný názor, že žena může dosáhnout jakéhosi vzdělání, ale muž musí mít vyšší jak žena.

Všechny tyto nadějně spisovatelky žádají po změně ženy ve společnosti k muži. Nechtějí s nikým začínat boj, ale snaží se o porozumění a ulehčení od všech „mužských“ názorů. Samozřejmě na prvním místě je pro tyto polské autorky rodina, a proto se více uplatňují v životě a až pak v literatuře. Všechny se ale shodují v jedné věci, a to ve výchově. Výchova má být polská. Odlišné jsou v názoru a otázce ženské, protože samy pocházejí z jiných společenských kruhů. Některé autorky mají radikálnější názory nežli ty druhé, ale ve výchově se nijak zvláště nerozlišují, protože v této době je velice zdůrazňováno vlastenectví.

Od začátku 19.století se v celé Evropě, tudíž také v Polsku, projevovalo ženské hnutí. Nejodvážnějšími autorkami byly Francouzky, které posléze následovaly Američanky a jiné národy, které hlásaly rovnost a práva s muži po morální stránce. K tomuto ženskému hnutí, které se šířilo po celé Evropě, se připojovaly v Polsku ještě podmínky, způsobené porážkou listopadového povstání. K módě tam přistupovala nutnost, aby do veřejného života zasahovaly také ženy. Nešlo o organizované vystoupení. Můžeme tuto emancipaci vidět ve třech fázích, chcete-li projevech. 1) *ženy – Ivice*, 2) *emancipantky* a 3) *entusiastky*.

Nejnepříznivěji byly posuzovány *ženy – Ivice*. Byly to povrchní ženy, které se připojovaly k ženskému hnutí z toho důvodu, aby se z jejich nudného života stal život nespoutaný a tím získaly všechna práva, která měli i muži. Měly takové nepřijatelné nároky, až se staly

směšnými. V Polsku se tato větev ujala velice zřídka a polské ženy – Ivice se minimálně objevily v polské společnosti, a pokud se zde objevily, byly to spíše cizinky z vyšší společnosti, které se v Polsku nesžily s kulturou a způsobem života a raději odcestovaly zpět do svých rodných zemí. Do literatury tyto ženy v Polsku nevstoupily a měly pověst rozváděcích paniček s odporem pro rodinný život.

Skupina, která byla více početná, než ženy – Ivice, byla skupina, která tvořila *emancipantky*, které se v polské společnosti už objevovaly. Nebyly tak směšné, jako Ivice. Samozřejmě, že se u nich objevily některé módní směšnosti, ale v podstatě to nebyly ženy špatné. Jejich mužské zvyky byly : kouření cigaret, jízda na kole a zábava. Je temnou stránkou těchto emancipantek byla nevzdělanost. Chovaly se jako ženy vzdělané, ale jejich znalosti tomu nenasvědčovaly. Mluvily o věcech, kterým vůbec nerozuměly a nedokázaly tak dosáhnout svého cíle pro ženu, nežli jen větší práva pro ženu a tedy snadnější život pro sebe. Jejich snahy nešly již dále a zůstaly pouze u snadnějšího života pro ženy.

Nejpočetnější a nejsmyslnější skupinou ženského hnutí byly *entuziastky*. Byly to ženy skromné a vzdělané, vlastenectví jim nebylo cizí a zdůrazňovaly význam rodiny pro národ. Nesnažily se, jako emancipantky, usnadnit si život pro sebe, ale žádaly právo na práci. Tyto ženy se scházely a dokázaly přijímat mezi sebe i muže a ztotožňovaly se s vlastními zájmy. Nejvýznamnější osobou tohoto ženského hnutí byla Narcyza Żmichowska. Tyto ženy se v Polsku scházely především kolem Naukového Přehledu – *Przegląd Naukowy*. Depatovalo se nad právy žen ve společnosti a o jejich poslání, ale nebylo to vyloženo o ženském hnutí, ale zabývali se zde i časovými problémy. Do *Przeglądu Naukowego* nepřispívaly pouze ženy, ale také muži.

Kulturní život v Polsku po roce 1830 se dá charakterizovat jako převaha žen nad muži, které vstupují do literatury a polské společnosti. Snažily se o jejich nezávislost na mužích a jít si vlastní cestou, kterou si ženy samy určí. Až do této doby četly literaturu psanou muži, ale po povstání se ženy snaží exportovat vlastní tvorbu

a vyrovnat se s literární tvorbou mužských spisovatelů. V té době se snažily vstoupit do literatury organizovaně a stvořit tak literaturu psanou ženami. Chtěly vytvořit almanach sepsaný pouze ženami. Hlavní iniciátorkou tohoto almanachu se stala Paulina z Radziejowskich Krakowowa, která almanach připravila na rok 1838, do kterého publikovalo pouze ženské pohlaví, PIERWIOSNEK. Almanach Pierwiosnek obsahoval články 22 žen, které psaly verše a povídky ovlivněné Hoffmanovou. Samozřejmě je, že se zabývaly otázkou ženskou ve společnosti, ale na druhou stranu se pokoušely řešit všeobecnou problematiku jejich doby, tedy běžné problémy tehdejší společnosti. Autorky se především snažily apelovat na vyšší úroveň vzdělání u žen než bylo do tehdejší doby možné. Také toužily po smyslupnějším a naplňujícím životě, který do té doby neměly. Zároveň se zajímaly o ženu žijící na vesnici a o život chłopa celkově a žádaly tak zdravější život pro něho samého.

Almanach vycházel v letech 1838 – 1843 a všechny spisovatelky patřily k entusiastkám. Kolektiv tohoto almanachu se obměňoval, ale myšlenka zůstala stejná.

Za hlavní představitelku entusiastek byla považována v Polsku Narcyza Źmichowska, pseudonymem Gabryella. Stala se spoluzakladatelkou skupiny etuziastů a entuziastek, kteří drobnou prací pomáhali potřebným, vzdělávali lidi a domáhali se práva na práci pro ženy. Při návštěvě ve Francii začala pod vlivem svého bratra veřejně pracovat a také v této době vyšel almanach Pierwiosnek, kde můžeme objevit její první verše. Ale ten skutečný vstup do literárního života zaznamenala až uveřejněním básně *Szcześnie poety*, která se pod jejím pseudonymem Gabryella objevila roku 1841 Pierwiosnku.

Po návratu z Francie do své rodné vlasti Polska pokračovala ve své práci jako učitelka a spisovatelka. Spolu s verši se pokoušela také o psaní povídek.

Její zlomovým obdobím bylo setkání s Paulinou Zbyszewskou, ke které měla velice blízkou svými názory. Ale jejich

přátelství zanedlouho skončilo roztržkou, které se stalo pro Źmichowskou bolestivé.

V Přehledu naukovém vydala Źmichowska své stěžejní dílo, které nazvala Pohanka (Poganka) z roku 1846. V tomto jejím velikém díle řeší problémy umění a lásky a ukazuje, ani umění či láska nenaplňují člověka štěstím a uspokojením, které si představují. Umělec vytváří dílo nesmrtelné, ale kolem sebe rozdává neštěstí, protože rozvrací životy jiných lidí kolem sebe tím, že se s nimi setkává. Také láska nenaplňuje člověka jen tím, že hledá smysl na zemi.

Hlavním obsahem Pohanky je příběh Benjamina, ve kterém se objevují romantické obrazy bouře, tajemný zámek s tajemnou oslavou a s vášnivým scénami. Vedle těchto bouřlivě romantických prvků se uplatňuje i druhá stránka romantismu. Tou druhou stránkou romantismu je idyla. Zde se již dostáváme k hlavní postavě Pohanky, kterou byl Benjamin, nejmladší syn z idylické rodiny. Události, které jsou v reálném životě chápány jako dramatickými Źmichowska líčí jako idylickými událostmi. Udejme tedy příklad: Benjamin jede na lov se svým starším bratrem Karlem a přepadne Benjamina vlk. I když tato událost je dramatickou událostí, Źmichowska z nebezpečného setkání dokáže udělat idylickou, rozkošnou hříčku.

Idylické prostředí Pohanky přeruší další z bratrů Benjamina, který se jmenuje Cyprian. Ten se stal malířem, ale potřebuje dokončit své dílo a za Benjamina se vybral jako osobu, se kterou dokončí své dílo. Objevil u Benjamina události, které ještě nikdy neprožil. Tedy to, že nikdy netrpěl a netoužil a tak se vše snaží změnit. Snaží se v něm probudit snění a touhu, aby jeho tvář dostala výraz, který potřebuje na dokončení svého obrazu. Vše se mu nakonec podaří. Benjamin pozná, co je to touha a pocit utrpení.

A dostáváme se k tajemné oslavě na zámku. Benjamin potká jedné noci dívku, která ho pozve na slavnost. Jenže když se Benjamin objeví na této slavnosti zjistí, že se zde mluví nehezky cynicky o lásce a to mu je velice nepříjemné a raději opouští zámek. Během oslavy umírá bratr Cyprian, který Benjaminovi posílá obraz.

„Ucichl znowu Cyprian - ja go sluchalem jeszcze, dziwy mi sie po glowie roily, wszystkimi jego slowami niby krew w zyloch wzbierala, jednak czulem potrzebe odparcia tych wrazen.

- Kusicielu! - rzeklem z cicha.

Brat sie nachytil pocalowal mie w czolo - ale nagle swieca, ktora trzymal, zadrzala, upadla z lichtarzem na ziemie i zgasla. Schwycilem Cypriana za reke, reka byla zimna jak lod. Krzyknalem. Karol sie obudzil, wstal prędko, swiece znów zapalil i przy jej swietle ujrzeliśmy Cypriana bez przytomności, na krawędzi lozka przewieszzonego... krew mu sie kawałami z ust walała... byl przerażajacej, zoltej jakiejś bladości... myslalem, ze juz umarl. W tej chwili dzwonic w kościółku na msze pasterska zaczęto...

Przepraszam państwa... musze odpocząc troche - kiedy sobie ten obraz przypomne, jest mi okropniej, niz wtedy bylo nawet.“¹⁸

Na obrazie se poznava sam Benjamin a poznava zde take divku Aspasi, ktora ho na zamek pozvala. Mysli si, ze prave u ni najde stesti, ale je tomu naopak. Vraci se domu, kde nachazi lasku, ale je stale nestasten. Nakonec se rozhodne a obraz sebe sama a Aspasiie spali. Behem tohoto cinu umira jeho divka Aspasiie a Benjamin nakonec zostava sam bez lasky a touhy.

Vedle toho se v Pohance vyskytuji typicke romantické motivy. Například spojeni obrazu s člověkem.

Nejzajímavější je Pohanka po stránce psychologické. Neobjevuje se zde pochybovani, ale vsechny osoby jdou za svym cílem, obětují mu vse, ale neutapeji se uvažovaní. Nejvýraznější postavou Pohanky je Benjaminův bratr Cyprian, který pro své umění nejen sebe, ale také štěstí svého nejmladšího bratra Benjamin. Źmichowska poukazuje na to, že pokud chce být člověk šťastný, musí se vyhýbat umělci.

Aspasiie touzi po lásce a štěstí jako po rozkoši a svou vášnivou touhou pro život se velice podobá Cyprianovi. Stejně jako on je schopna přijímat, ale rozdavat už nedokáže nic. Benjamin je pravým

---

¹⁸ ŹMICHOWSKA, Narcyza: *Poganka*, Zielona Sowa: Warszawa, 2000, s. 120.

opakem Aspasia. On touží po dobru, které nedokáže stvořit. „Bóg nie może przeszłości powiedzieć: nie byłaś - człowiek nie może powiedzieć sercu, które kochało: już nie kochasz. W tej niemożności jest cała świętość prawdy Bożej, całe uświęcenie życia ludzkiego, ty mię kochałaś, Aspazio, więc ty mię kochać będziesz - obraz Cypriana sprawdzi się, kochać mię będziesz tak, jak na obrazie, zachętą, nagrodą, uczestnictwem w czynach szlachetnych. Bo na obrazie widać to wszystko, widać, że z uścisku dwóch tych istot pięknych i doskonałych zrodzi się w przyszłości piękna jakaś i doskonała chwila, widać, że dla nich pieśczoła jest zaczerpnięciem sił nowych, nie wydaniem zebranych, że Aspazja pochwyci lutnię swoją, że Alcybiades w słowa natchnionych pomysłów obwinie scytał przy nim leżący. Wszakże prawda, że i nam przyszłość z ideałem Cypriana spodobnieje. Wszak czytając te słowa, ty już mi wierzysz i sobie wierzysz, i myślisz o chwili, w której przybędziesz do mnie - bo ja, Aspazio, ja nie pójdę do ciebie - tam, gdzie ty jesteś, martwość i zepsucie samo, we dwoje my byśmy tam na nowo skalali się i cierpieli. A tu, przy mnie, czysto, święcie, pobożnie, jak zwyczajnie wśród serc kochających, wśród grobów, nad którymi łzy płyną, lecz nikt nie rozpacza. Ja też zostanę tutaj, Aspazio, ulepszę się, ugodnię i tutaj ciebie czekać będę: twoje i moje zmyję przewinienia!...”¹⁹

Ostatní postavy v Pohance se stávají spíše epizodickými postavami.

Pohanka vznikla v kruhu entuziastek a byla jimi velice kladně přijímána. I v pozdějších letech byla celkem oceňována, ale už k živé literatuře nepatřila. Až díky Żeleńskému se znovu začala Pohanka číst a stala se tak hlavním dílem Żmichowské.

V té době opět vzrůstal politický útlak i odpor proti němu. Vypukla vzpoura v Haliči a i když nebyl rok 1848 tak v ruském Polsku tak bouřlivý jako v jiných okolních státek, ozývala se tam revoluční hesla v menší míře, ale přeci. Roku 1849 byla Żmichowska uvězněna, ale více méně jí nedokázali nic jiného, nežli že se stýkala s přáteli demokraticky smýšlejícími. I přes nedostatečné důkazy zůstala Żmichowska uvězněna více jak 2 roky.

---

¹⁹ ŻMICHOWSKA, Narcyza: *Poganka*, Zielona Sowa: Warszawa, 2000, s. 105.

I přes tuto nepříjemnou životní zkušenost se nezalekla další tvorbě. Psala psychologické povídky (Adeodat), epigonické romantické básně, její próza na pomezí romantických, pozitivistických a symbolistních východisek syntetizovala realistické vidění a fantastické prvky s psychologickým ponorem do světa hrdinů.

Żmichowska vyrůstá v období romantickém a proto její počáteční tvorba je romanticky laděna.

Vedle literatury je pro ní velice důležitá také pedagogika, kterou se zabývá celý svůj život. Učitelství pro ni neznamenal jen finanční zajištění, nýbrž celoživotní naplnění.

Její dílo vzkřísil po 1.světové válce ze zapomenutí T. Żeleński.

V otázce ženské žádala především větší vzdělání dívek. Chtěla, aby si dívky braly své muže z lásky a ne z donucení. Nežádala pro ženy pouze práva, zdůrazňovala pro ženy častěji jejich povinnosti. Ukazuje také na to, že její snaha o povznesení ženy byla hodně praktická a reálná.

Je velice zajímavé, že v období entuziastek existovalo v Polsku také několik žen, které se učily českému jazyku a zajímala je česká literatura. Těchto pár žen se pokoušelo o česko - polskou spolupráci a jedním z povzbuzujících spisovatelů se stal F.J.Nowakowski.

Do entuziastek se řadí poměrně veliká část žen v Polsku. Můžeme říci, že to byla většina žen, které vstoupily do literatury a celkově do kulturního a společenského života. Byly mezi nimi ženy prostého původu, šlechtičny, učené ženy a učitelky, které bojovaly za své vzdělání a práva, ale hlavně bojovaly o svou existenci. Nebylo to výlučně jen ženské hnutí, ale bojovali zde i muži, kterým se nezamlouvala tehdejší situace v Polsku. Pokud jde o vztah entuziastek mezi sebou, tak si navzájem tykaly a svěřovaly se se svými důvěrnými záležitostmi. Hlavně se trápily svou samotou, kterou trpěla většina entuziastek. Většinou myslely na své blízké a známé a raději se na úkor nich vzdávaly osobního štěstí a dělaly šťastné právě je. Stávaly se nadšenými nacionalistkami a raději požadovaly

práva na práci než aby byly spokojenými a šťastnými osobami. V letech 1844 – 1855 s účastnily demokratického hnutí. Jejich rodiny a přátelé byli spolu s nimi zatýkáni, jiní museli do vyhnanství. Pokud se jednalo o jejich osobní životy, většinou se entuziastky neprovdávaly a zůstávaly bezdětné a samy. Pokud psaly, chtěly svým dílem prospět společnosti a věnovaly se především literatuře pro svůj národ. Proto většinou zůstávaly osamělé a nešťastné.

Ženy žijící v emigraci se nevyhnuly emancipačnímu proudu. Žily jinými životy než ženy v jejich vlasti. Více se přizpůsobily západnímu životu a žily volně a kultivovaně. Na rozdíl od entuziastek v Polsku se zajímaly o svůj život a sociální problémy nechávaly stranou.

Celkově lze o entuziastkách říci, že hledaly smysl v rodině a společnosti. Zdůrazňovaly práci, pokrok a vzdělání. Lze říci, že některé jejich snahy nebyly propracovány do detailů, byly individuální a nepřispěly ke změně ve společnosti. Na druhou stranu byly všechny pokrokové a odsuzovaly feudální řád.

DRUHÁ POLOVINA 19. STOLETÍ V POLSKU

Literární generace, která nastoupila po roce 1863 byla značně rozlišná, nežli literární generace v první polovině 19.století. V roce 1863 se pokusili o povstání, které se bohužel nezdařilo. Stejně tak po roce 1830 bylo zřejmé, že je nutno žít jiným způsobem života, než bylo do tehdejší doby zvykem, ale stesk po minulosti byl silnější a lákavější než nové ideály.

I vystoupení žen a ženského hnutí je ovlivněno charakterem celé doby, která chtěla bezprostředně působit na veřejnost. Ženy se dokázaly postavit proti veřejnému mínění, vystupovaly bojovně, hájily svá práva a nejširší vrstvy se zařizovaly podle jejich myšlení. Ideálem této doby se stal člověk pracující, který měl silný vliv na jednotlivce a ne na niternost lidské duše. Autor není hrdinou vlastního románu, ale stává se postavou, která se snaží čtenáře ovlivnit a ptá se ho na různé otázky a komentuje děj. Vedle činnosti spisovatelské se snaží pracovat pro společnost i jiným způsobem. Snaží se především publikovat. Kritizují šlechtu a doporučují ji, aby se spasila prací.

V popředí této doby stojí především otázka chłopská. Na vesnici se změnily podmínky, které nastolilo zrušení roboty v roce 1860. Autoři se snaží uklidnit tuto situaci jak se stranou šlechticů, tak se stranou selskou. Ale především největší sympatie mají ke skupině chłopů.

Ženská otázka byla řešena již na počátku 19.století. Změna společenských poměrů způsobila to, že z nesmělých požadavků většího vzdělání se postupně stávala bojovým heslem. Hlavním problémem je nezaměstnanost žen a jejich absence v práci, kterou ženské hnutí odsuzuje. Dále se snaží o právo na rozvod, které je čím dál tím víc silnější.

Bezohledná forma kapitalismu se šířila Polskem jako nakažlivá nemoc. A pro tuto dobu je příznačné soucit s trpícími a chudými lidmi.

Polští pozitivističtí spisovatelé procházejí svým vlastním osobitým vývojem, nelze tedy toto hnutí považovat za něco jednotlivého. Ale přesto mají něco společného, snaží se reálným způsobem zobrazit skutečnost a touhu po tendenčním působení na lid. Velmi aktivně se zde uplatňují také ženy, jimž v čele stojí Eliza Orzeszkowa a Marii Konopnicke.

Eliza Orzeszkowa byla nadanou spisovatelkou. Již ve svých sedmi letech napsala svou první povídku Dzwon pogrzebowy, ve kterém se objevily rysy pozdějších prací, kterou byla touha po sociální spravedlnosti. Ona a její sestra byly vychovávány netradičním způsobem, tedy způsobem patriotickým a společenským. Obě dvě sestry od dětských let mluvily dvěma jazyky, tedy byly bilingvní. Se znalostí polského a francouzského jazyka dokázaly číst francouzská i polská významná díla 19.století.

Polovina 19.století je charakteristická myšlenkovým bohatstvím. Často se srovnává s obdobím osvícenství, ale jsou zde razantní rozdíly. V pozitivistickém období se jejich generace zabývala sociálními otázkami a jejich reformací, vyrovnat se západním poměrům, především anglickým. Základním požadavkem byla náboženská snášenlivost. Spisovatelé se zajímali především o židy, protože se stali finanční autoritou a křesťané se jich obávali, kvůli jejich konkurenci.

V období kolem roku 1863 zájem Elizy Orzeszkowe o literaturu začal pomalu vzrůstat. Psala o patriotismu a sociálních otázkách, které posléze zničila. Situace v Polsku po roce 1863 byla zcela odlišná než po listopadovém povstání roku 1830, které velice silně ochromilo Polsko a jeho kulturní a společenský život. S porážkou v listopadu roku 1830 odešla inteligence za hranice Polska a časopisecký ruch utichl. Kdežto v lednovém povstání se společenský ani kulturní život radikálně nezměnil. Nedošlo k ochromení polské společnosti, nýbrž vzbuzovala k intenzivnější práci lidu. Nenastala ani žádná hromadná emigrace inteligenci. Neúspěch lednového povstání vyburcoval spisovatele k bojovnějšímu a hlasitějšímu hlásání hesel pozitivistických.

Do tohoto období a prostředí patřilo právě dílo Elizy Orzeszkowe. První své tři veliké romány sama spálila. V tisku se objevila nejprve její stať *Obrazek z lat głodowych* z roku 1866, v níž se vřele ujímá polského chłopa a tepe lhostejnost a netečnost polské šlechty. Tato lidumilná tendence ji neopouští ani v pozdější činnosti. Zabírá s počátku místo přední, zatlačujíc uměleckou stránku do pozadí. Po stránce umělecké příliš průbojná nebyla, ale její povídka byla pozitivně přijata a tím začíná její literární dráha. Její dílo je tendenční a snaží se řešit otázky sociální své doby. Její hrdinové souvisí vždy s prostředím z němuž vycházejí. Orzeszkowa si klade ve svých dílech důraz na výchovnost.

V roce 1866 se Orzeszkowe podařilo vydat ještě dvě básně včetně povídky *Obrazek z lat głodowych*. Později se ale věnuje především otázkou ženy v literatuře a hlavně v manželství. Většinou se postavila proti společnosti svými názory na manželství. Stavěla se do pozice rebelky a šla proti veřejnému mínění.

Velký ohlas vzbudila v roce 1873 její *Marta*, líčící opuštěnou ženu nepřipravenou k práci. Ukazuje zde existenční postavení ženy v polské společnosti. Svými názory v *Martě* naklonila společnost na svou stranu, pouze katolické kruhy je odsuzovaly. *Martu* nečetli pouze čtenáři v Polsku, ale pronikla i na západ, kde byla hlavně čtena německými čtenáři.

Po celou dobu svého psaní Orzeszkowa studovala chování lidu a stále psala. Nezapomíná ani na otázku ženy, která pro ni celý život neztratila na důležitosti.

V 80. letech 19. století se Orzeszkowa dívá na pronikání socialismu s nedůvěrou a nadále se ve svých románech zabývá otázkami společenským, i když na scénu přichází historický román, kterým se začíná zabývat.

Ve svých povídkách se zajímá o problémy společenské, o postavení neprovdané ženy a studuje život nejnižších vrstev.

Od 80. let vystupoval do popředí nový typ člověka. Byl nazýván nihilista nebo dekadent. Mladí spisovatelé jej přijímali

pozitivně, ale starší spisovatelé měli k němu nedůvěru a brali ho spíše nepřátelsky. Vedle dekadentů, unavených život, existovali také průbojní inteligenti, odpoutaní od tradice a jdoucí bezohledně za svým prospěchem a osobním prožitkem. Existoval ještě jeden typ člověka, socialisté, kteří zapomínali na své vlastní štěstí a toužili po radikální změně společnosti. V polské literatuře se socialisté a průbojní inteligenti často nerozlišovali. Orzeszkowa nový typ člověka nedokázala pochopit, ale snažila se je vnímat spravedlivě.

Již v předchozích dílech Orzeszkowa odsuzovala člověka, který neužitečně zachází se svým životem, odsuzuje také inteligenta, který se díky svým znalostem snaží obohatit. Na počátku své literární kariéry obdivovala tuto inteligenci. Na konci svého života a literární tvorby změnila názor na tuto sortu lidí a dává za vzor úspěšným inteligentům ty, kteří se vzdali svých osobních výhod a zůstali doma a pracovali na své půdě pro svůj kraj.

Od bojovného pozitivismu se Orzeszkowa plynule přesunula k romanticky vzrušenému patosu, oslavujícímu povstání. Projev, proti kterému pozitivismus bojoval. Orzeszkowa na počátku své literární kariéry zdůrazňovala rozum, ale ke konci svého literárního života se vrátila k oceňování citu.

Až do konce svého života nepřestala veřejně pracovat. Chtěla napsat ještě paměti, ale svůj plán již neuskutečnila. Na počátku 20.století byla snaha, aby dostala Nobelovu cenu. Zvítězila kniha Sienkiewiczze Quo Vadis. Zemřela 18.května 1910.

Celý život Orzeszkowa zasvětila literatuře a vlastenectví. Jako u mnohých spisovatelů této doby, otázky národní a sociální pro ni často splývaly. Dovedla však být kritická ke svému národu a k příslušníkům své třídy.

NIZINY ELIZY ORZESZKOWE

Po roce 1876 se Eliza Orzeszkowa v románech a pověstech zaniká myšlenka na kapitalismus a začíná se vracet k problematice venkova. „W obrazach zawierających doskonałą charakterystykę obyczajową i psychologiczną "żyjątek ludzkich" z nizin społecznych konstruuje tragedie na miarę antyczną.“²⁰ Takový byl záměr autorky: vystihnout a popsat těžký osud lidí žijících na vesnici.

Nejnižší společenské vrstvy zobrazila Orzeszkowa v povídce *Niziny*. Je to velmi neutěšený a dráždivý obraz lidské bídy. Některé scény jsou až drasticky smutné, dá se říci naturalistické. „Nastąpiła chwila głuchego milczenia. Po twarzy parobka przepływały płomienie gniewu, oczy jego roziskrzać się zaczęły. Od klęczącej wciąż kobiety kilka kroków odstąpił, pięście zacisnął i głosem grubym, takim jakim nigdy dotąd nie mawiał, wybuchnął:

— No, kiedy tak, to ty suka jesteś, nie matka!... Ja tobie tego nigdy nie daruję! Na ławie pod ścianą usiadł i łokcie wsparłszy na kolanach, twarz w dłoniach ukrył. Zarazem płakać głośno zaczął, a płacząc wyrzekał. W wyrzekaniu tym zazdrość serdeczna mieszała się z grubiańskim gniewem. Szlochając mówił:

— Jemu to wszystko, a mnie to nic... jakby ja nie jej dzieckiem był. Co on lepszego ode mnie, żeby jemu wszystko było, a mnie nie... Czy ja tobie kiedy co złego zrobił?... taki sam był ja poslušny i uważny jak i on... Oj, żebym wiedział, że mnie Pan Bóg pokarał taką paskudną matką, nie byłbym takim... łajałbym, taj tłukłbym, jak inne chłopcy ze swymi matkami robią... łajac cię i tłuc, nie słuchać potrzeba... Kiedy ty taka durna, że uszyćkiem taki bez rozumu żadnego i taka suka, co jedno dziecko swoje liże, a drugie kąsa...“²¹

– Poutní bezcharakterní právní poradce Karpowski rozvrátí vesnici. Je v knize charakterizován jako sukničkář a podvodník, který balamutí lid ve vesnici a okrádá chudé. Řídí se

²⁰ PIECHOTA, Marek: *Słownik literatury polskiej*. Videograf: Chorzów, 2006, s.470.

²¹ ORZESZKOWA, Eliza: *Niziny*. Czytelnik: Warszawa, 1954, Rozdział IV.

radou, že advokáti, kteří by vedli pouze procesy, které by mohly vyhrát, by pomřeli hlady. Tím využívá nevědomosti lidu ve vesnici a okrádá je při vhodných příležitostech. Jedinou světlou postavou je tragická hrdinka Kristýna, která je nešťastná a nese svůj osud svobodné matky pokorně, obětuje všechny své uspořené peníze pro syna, který byl odveden na vojnu. Zatímco Kristýnu Karpowski okrádá o její celoživotní úspory, její prvorozený syn sloužící u námořnictva odjíždí do neznáma. Ztratí tím lásku svého mladšího syna a Filipka stejně nezachrání.

Existuje mnoho příčin neštěstí, kterým osoby ve vesnici musí čelit: nevědomost, sociální vztahy, chamtivost; „człowiek z nizin nie ma żadnej szansy uniknięcia złego losu.“²²

---

²² PIECHOTA, Marek: *Słownik literatury polskiej*. Videograf: Chorzów, 2006, s.469.

ANKETA SEDMI OSLOVENÝCH – KDO JSOU FEMINISTKY A CO JE JEJICH CÍLEM?

Všichni oslovení respondenti byli osloveni a tázáni na stejnou otázku. „Kdo jsou feministky a co je jejich cílem?“. Touto podkapitolou jsem chtěla zjistit, jak obyvatelé vnímají feministky mezi námi a zda vůbec dokáží definovat výraz feminismus. Tázala jsem se sedmi náhodných oslovených občanů na ulici různých věkových skupin.

KAROLÍNA, 15 let ... „Já si myslím, že feministky jsou takové ženy, které jsou v hnutí ... nebo které mají názor, že ženy nemají svá práva, že jsou diskriminovány a snaží se proti tomu bojovat.“

ZBYNĚK, 80 let ... „Feministky chtějí rovnoprávnost. Mají pocit, že nejsou rovnoprávný s mužskými.“

JOSEF, 35 let ... „Takhle ... já jsem teďka asi týden po rozchodu s přítelkyní feministkou, takže si netroufám být objektivní. ... Kdyby bylo stejné hnutí, myslím jako mužské hnutí, tak by z toho byla další dívčí válka. To si myslím já. To mají feministky velké štěstí, že toto hnutí tady není, protože fakt, kdyby to bylo to stejné hnutí u chlapů, tak by pak ty ženy – feministky vytáhly do boje a byla by to bitka strašná (*smích*). Feministka je bojovnice za práva od roku 1890 cca, já nevím – plus mínus deset let, nyní opravdu nevím. Ale každopádně si myslím, že se to za ty roky už trošku změnilo a spousta feministek jsou takové ty é ženy, které prostě nemůžou nikoho sehnat, a proto jsou našťvaný na ty chlapy.“

LENKA, 22 let ... „Cílem feministek je asi nějak zrovnoprávnit ženy. Asi aby měly stejná práva jako muži. Já nevím, o co jim jde, konkrétně jsem ještě žádnou vyloženě pravou feministku nepoznala.“

KATEŘINA, 30 let ... „No osobně asi žádnou feministku neznám. Předpokládám, že jim jde o nějaké zrovnoprávnění s muži, o dosažení toho, aby se ženy dostaly do nějakých zásadních pozic

třeba v politice ... doufám, že tohle je jejich cílem ... že to není třeba nějaký odsun role mateřství na bok.“

JANA, 62 let ... „ Jejich cílem je mít stejná práva jako muži a nic nedělat (*smích*).“

KAREL, 72 let ... „Feministky = amazonky, jsou pokračováním amazonek anebo Vlasty a její družiny. A co je jejich cílem? Prostě nás muže vyhubit (*smích*).“

ZÁVĚR

Na počátku 19.století byly kulturní poměry v Polsku vyspělejší než v Čechách. Společenské prostředí umožňovalo alespoň ženám z vyšších vrstev určité vzdělání a to se promítlo i do literatury. Ženy se především zajímaly o pedagogické problémy. V Polsku se pedagogickými problémy zabývala Hoffmanowa a usilovala o výchovu v mateřském jazyce u dětí. Zároveň se snažila vnést osvětu mezi lid. Pro ženy žádaly větší vzdělání, uznávaly však nadřazenost muže a smysl v ženina života viděli v manželství. O samostatném povstání žen nepřemýšlely.

Po roce 1830 mají polské ženy kulturní převahu. Po listopadovém povstání byl v Polsku nedostatek mužské síly a na jejich místo musely nastoupit ženy. Jejich literární tvorba v této době není ojedinělá, není pouze zábavou bohatých žen a stává se tak cílevědomou prací. Do romantismu začínají pronikat v této době prvky realistické, začínají se číst západní díla v literatuře, přinášející hesla pozitivistická. Objevuje se také smýšlení demokratické. Základní ladění celé této generace je vlastenecké.

V kresbě sociální bídý je polský ženský román velice odvážný. Orzeszkowa se nebojí mluvit o prostituci, u níž vidí podklad sociální.

V ženské otázce byly polské spisovatelky velice odvážné. Určitě se dá říci, že byly odvážnější, než české spisovatelky. Orzeszkowa žádá právo na rozvod a o vyšší vzdělání u žen a její existenční zajištění ve společnosti. Tento troufalý krok si dokázala obhájit právě Eliza Orzeszkowa, ale české spisovatelky byly více u zdi. Autorky se snaží působit na veřejnost.

Co se týče epigonické literatury, polská literatura tohoto druhu vyjadřuje smýšlení šlechty, toužící po svém dávném lesku.

S důsledným realismem se v tomto období u žen nesetkáváme. Spíše je možno u nich pozorovat, jakým způsobem do literatury realismus pronikl.

Před rokem 1848 idealizovaly ženy většinou ve svých povídkách postavy i děje. Dobrý člověk myslící pozitivně a spravedlivě byl vždy odměněn, i když musel překonávat překážky. Naopak zlý člověk byl vždy potrestán. I později se setkáváme s idealizujícími hrdiny v románech, ale jejich osudy již nejsou idealizovány. Často se tragicky skončila ukazují tak na nespravedlivé chování ve společnosti. Můžeme to například vidět v díle Elizy Orzeszkowe Marta.

V 19.století se optimisticky věřilo v dobrotu člověka. Za realismu nastává vyrovnání. Vedle optimisticky líčených typů kladných se objevují i typy záporné, nelíčené pro výstrahu a odsouzení, ale zachycené realisticky a věcně. Autorky se obviňují za hrdinovo utrpení společnost, za to, že nemůže být šťastný a musí překonávat všechny překážky.

Dílo téměř všech autorek v tomto období je optimistické i u autorek, o kterých jsem psala. Někdy musely překonávat pochyby a pesimismus, postavily se však do služeb společnosti a tím byl dán charakter jejich díla a života.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Koubková Martina

Název katedry a fakulty: Katedra slavistiky – sekce polonistiky,
Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Název bakalářské diplomové práce: Polský feminismus po roce
1830

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Dr. Michał Hanczakowski

Počet stran: 56

Počet titulů: 13

Klíčová slova: Feminismus, polský feminismus, genderové stereotypy, polské feministky, polské tradice, emancipace, vlny polského feminismu

Charakteristika diplomové práce: Bakalářská diplomová práce se snaží objasnit život žen v Polsku po roce 1830, jejich vnímání ve společnosti a snahu o změnu dosavadního života. Nejprve čerpá z teoretického základu, který v prvních kapitolách uvádí do problematiky feminismu a jeho historie jak ve světě, tak v Polsku. Následují kapitoly věnované zvláště situaci v Polsku po roce 1830 a druhé polovině 19.století. Zvláštní pozornost je věnována dvěma polským autorkám: Elize Orzeszkowe a Narcyze Źmichowske a jejich tvorbě, přičemž analýza se snaží nalézt některé společenské rysy stylu ženských autorek a vliv na společnost. Rozbor je zaměřen na díla Poganka od Narcyzy Źmichowske a Niziny napsané Elizou Orzeszkowou.

STRESZCZENIE

Nazwisko i imię: Koubková Martina

Nazwa katedry i wyział: Katedra slavistiky – sekce polonistiky,
Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Nazwa licencjata teze: Polski feminizm po 1830 roku

Szef studia licencjackiego magisterskiego: Dr. Michał
Hanczakowski

Liczba stron: 56

Liczba tytułów: 13

Słowa kluczowe: feminizm, polski feminizm, genderowe stereotypy,
feministki polskie, polskie tradycje, emancypacja, fali w polskim
feminizmu

Charakterystyka pracy dyplomowej: licencjat dyplomowy ma na celu wyjaśnienie życia kobiet w Polsce po 1830 roku, na ich postrzeganie społeczeństwa i wysiłki zmierzające do zmiany życia. Opiera się na teoretyczne podstawy, które w pierwszym rozdziale daje kwestii feminizmu i jej historia w świecie i w Polsce. W następnych rozdziałach poświęconych konkretnej sytuacji w Polsce po 1830 roku i drugiej połowie 19. wieku. Szczególną uwagę zwraca się na dwóch polskich autorkám: Elize Orzeszkowe i Narcyzy Żmichowske i ich tworzenia, analiza stara się znaleźć społecznych cech stylu kobiet autorów i wpływ na społeczeństwo. Analiza koncentruje się na pracę : Poganka Narcyzy Żmichowske i Niziny Elizy Orzeszkowe.

SUMMARY

Surname and name: Koubková Martina

Name of Department and Faculty: Department of Slavonic - polonistiky Section, Faculty of Arts, Palacky University

Name of bachelor thesis: Polish feminism after 1830

Head of bachelor thesis: Dr. Michał Hanczakowski

Number of pages: 56

Number of titles: 13

Keywords: Feminism, Polish feminism, gender stereotypes, Polish feminists, Polish tradition, emancipation, feminism wave Polish

Characteristic of thesis: Bachelor thesis seeks to clarify the life of women in Poland after 1830, their perception of society and efforts to change life. First draws on the theoretical base, which in the first chapter gives to issues of feminism and its history as the world and in Poland. The following chapters devoted to particular situation in Poland after 1830 and the second half of the 19th century. Particular attention is given to two Polish autork.m: Eliza Orzeszkowe and Narcyzy Zmichowske and their formation, the analysis tries to find some social features of the style of female authors and influence on society. The analysis focuses on works from Poganka Narcyzy Zmichowske and Niziny written Eliza Orzeszkowou.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

- BEAUVOIR, Simone de: *Druhé pohlaví*. Orbis, Praha: 1966.
- BLECHA, Ivan aj.: *Filosofický slovník*. Nakladatelství Olomouc: 1998
- WOOLFOVÁ, Virginia: *Vlastní pokoj*. OneWoman Press, Praha: 2000.
- PEŠKOVÁ, Jaroslava: *Proč právě žena?* In: Sborník z mezinárodní konference ŽENA – JAZYK – LITERATURA, Katedra bohemistiky Pedagogické fakulty UJEP v Ústí nad Labem: 1997.
- CHŘIBKOVÁ, Marie, CHUCHMA, Josef, KLIMENTOVÁ, Eva: *Nové čtení světa.1./ Feminismus devadesátých let českýma očima*, vydala Marie Chřibková, Praha: 1999.
- SHOWALTER, Elaine: *Pokus o feministickou poetiku*. In: *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty angloamerického feministického myšlení*, ed. Libora Oates-Indruchová, Slon, Praha: 1998.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá: *Jazyk pro druhé pohlaví*. In: Daneš, František: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Academia, Praha: 1997.
- NÜNNING, Ansgar (ed.): cit. d.
- ŁOCH, Eugenia: *Modernizm i feminizm. Postacie kobiece w literaturze polskiej i obcej*, Wydawnictwo Uniwersytetu M. Curie – Skłodowskiej: Lublin, 2001.
- PIECHOTA, Marek: *Słownik literatury polskiej*. Videograf: Chorzów, 2006.
- CHMIELOWSKI, Piotr: *Autorki polskie wieku XIX.w Studium literacko-obyczajowe*. Serya pierwsza, Spółka Nakładowa Warszawa: Warszawa, 1885.
- Moralność dla kobiet*. Kraków, 1848.
- ŽMICHOWSKA, Narcyza: *Poganka*, Zielona Sowa: Warszawa, 2000.
- ORZESZKOWA, Eliza: *Niziny*. Czytelnik: Warszawa, 1954.